

Iwona D. Czechowska^{*}

PRZEGLĄD DEFINICJI BANKU STANOWIĄCEGO AKTYWNY KANAL DYSTRYBUCJI PRODUKTÓW UBEZPIECZENIOWYCH

1. WSTĘP

Celem opracowania jest prezentacja różnych definicji banków, funkcjonujących w polskiej gospodarce, występujących w roli pośrednika na rynku usług ubezpieczeniowych.

Banki różniące się wieloma cechami takimi jak forma organizacyjno-prawna, rodzaj prowadzonej działalności, wielkość, struktura, stanowią ważne ogniwo w systemie finansowym, biorą udział w społecznym podziale pracy w gospodarce, pełniąc szereg istotnych funkcji. Są również aktywne wobec swoich klientów, w skali mikroekonomicznej. W ramach wielu obszarów aktywności łączą się z różnymi pośrednikami na rynku usług finansowych a wyrazem tego powiązania może być ich występowanie w roli jednego z kanałów dystrybucji produktów ubezpieczeniowych. Dla lepszego rozumienia istoty banku, podejmującego współpracę z sektorem ubezpieczeniowym zachodzi potrzeba określenia jego definicji.

2. DEFINICJE BANKU

Instytucja, którą jest bank to przedmiot zainteresowania różnych dziedzin: ekonomii, finansów, finansów przedsiębiorstw, bankowości, czy prawa. W każdej z tych dziedzin bank występuje w nieco innym kontekście. Biorąc pod uwagę cel niniejszego opracowania prezentacja banku zostanie ograniczona do definicji występujących w bankowości i prawie bankowym. Wyjaśnienie istoty banku rozpoczniemy od jej etymologii, odwołując się do włoskiego *banco*, oznaczającego kontuar, ławkę, przy którym pracowali włoscy handlarze pieniędzmi

^{*} Dr hab., prof. nadzw. UŁ, Instytut Finansów, Bankowości i Ubezpieczeń, Zakład Bankowości Centralnej i Rynku Pieniężnego UŁ.

w okresie średniowiecza, zajmujący się pośrednictwem w płatnościach, których działalność jest utożsamiana z początkami bankowości¹.

Jedną z najstarszych definicji przedstawioną przez Feliksa Wilińskiego w 1922 r. opisywała bank jako: „przedsiębiorstwo zajmujące się interesami pieniężnymi, kredytowymi lub pokrewnymi (...) Przeważnie są to duże zakłady, posiadające znaczne kapitały własne, o strukturze prawnej spółki akcyjnej”². Z kolei w ustawie z 1989 r., dającej podstawy do transformacji systemu bankowego ustawodawca definiował bank, używając definicji przedsiębiorstwa, jako: samodzielny, samofinansujący się jednostkę organizacyjną, posiadającą osobowość prawną, działającą na podstawie ustawy i statutów. (...) Do podstawowej działalności banków należy gromadzenie środków pieniężnych, udzielanie kredytów i pożyczek pieniężnych oraz przeprowadzanie rozliczeń pieniężnych³. Natomiast w obecnie (2010) obowiązującej ustawie z 1997 r. bank to: osoba prawna utworzona zgodnie z przepisami ustaw, działająca na podstawie zezwoleń uprawniających do wykonywania czynności bankowych obciążających ryzykiem środki powierzone pod jakimkolwiek tytułem zwrotnym⁴. W szerszym kontekście bankiem jest jednostka organizacyjna, spełniająca różne warunki, na przykład dotyczące: posiadania osobowości prawnej, realizacji określonego celu, działająca i utworzona na podstawie aktów normatywnych w przypadku banku państwowego i odpowiednich zezwoleń w odniesieniu do banków pozostałych. Jest to instytucja o nazwie zawierającej wyraz bank, która jest wyposażona w odpowiednie fundusze własne i infrastrukturę, kierowana przez wykwalifikowane i z odpowiednim stażem osoby, podlegająca procedurom likwidacyjnym, utrzymująca płynność płatniczą, prowadząca kontrolę wewnętrzną, przestrzegająca tajemnicy bankowej, odprowadzająca rezerwy obowiązkowe i celowe⁵.

Porównanie powyższych definicji wskazuje na istotne różnice w definiowaniu banku. Najstarsza z wymienionych definicji i najkrótsza odwołuje się do wykonywania przez bank określonych zadań. Z kolei w ustawie, która budowała podstawy dwupoziomowego systemu bankowego użyto szerokich i mało precyzyjnych pojęć, wykorzystywanych do charakterystyki przedsiębiorstwa. Ostatnia z prezentowanych definicji jest najbardziej kompleksowa i wyczerpująca. Widoczne są podobieństwa między pierwszą i drugą definicją, ponieważ w wskazano w nich na to, że bankami są instytucje będące w założeniach podmiotami o zbliżonej istocie do przedsiębiorstw. Na tę istotę składa się m. in. ich forma, którą jest spółka akcyjna w pierwszym przypadku oraz także spółka akcyjna, jako jedna z form działania banku, ale wymieniona w dalszej części ustawy

¹ W. Jaworski i Z. Zawadzka (red.), *Bankowość. Podręcznik akademicki*, Poltext, Warszawa 2002, s. 17 oraz *Leksykon finansowo-bankowy*, PWE, Warszawa 1991, s. 23.

² F. Wiliński, *Bank i jego organizacja*, Książnica Polska Tow. Nauczycieli Szkół Wyższych, Lwów–Warszawa 1922, s. 5.

³ *Ustawa z dnia 31 stycznia 1989 r. Prawo Bankowe*, DzU 1989, nr 4, poz. 21.

⁴ *Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo Bankowe*, DzU 2002, nr 72, poz. 665.

⁵ T. Narożny, *Prawo bankowe*, WSB, Poznań 1998, s. 27–28.

z 1989 r. Dla ścisłości należy dodać, że kwestia wykonywanych zadań jest bardzo szczegółowo określona w dalszej części ustawy z 1997 r. Podobieństwa dotyczą również definicji zawartych w obu regulacjach prawnych, w których ustawodawca podkreśla funkcjonowanie banku na podstawie odpowiednich aktów prawnych.

W pracy zbiorowej W. Jaworskiego, Z. Krzyżkiewicza i B. Kosińskiego, poświęconej bankom, która zdobyła uznanie na rynku i doczekała się wielu wydań znajduje się odwołanie stwierdzające, że zgodnie z tradycyjnymi definicjami, bank określano jako: „przedsiębiorstwo usługowe, którego działalność polega wyłącznie na udzielaniu kredytów i zdobywaniu środków potrzebnych do sfinansowania kredytów”⁶. Jednakże w tym ujęciu jak zauważają autorzy nie uwzględniono faktu, że banki to także organizacje zatrudniające pracowników, których działanie ma wpływ na sukces przedsiębiorstwa bankowego. Ponadto na definicję banku składają się w szerszym ujęciu również „wewnętrzne i zewnętrzne warunki działalności”⁷, wewnętrzne to: współpracownicy, zarządzanie, zasoby pieniądza, a zewnętrzne to: klienci, właściciele, inne banki, polityka pieniężna, interes społeczny⁸. Konkludując, według tych autorów przedsiębiorstwo bankowe to sieć stosunków transakcyjnych, tworząca systemy socjotechniczne, zorientowane na osiągnięcie celu w powiązaniu ze swoim otoczeniem⁹.

Kompleksowe podejście do kwestii definiowania banków prezentuje H. E. Büschgen, zauważając, że bank może być określony przez wskazanie jego konstytutywnych cech, jako przedsiębiorstwa, opisanie samej jego istoty, uzależnionej od makro lub mikroekonomicznego punktu widzenia oraz kontekstu prawnego czy ekonomicznego¹⁰.

3. DEFINICJE BANKU W REGULACJACH PRAWNYCH

Definiując bank w regulacjach prawnych prawodawca w Polsce przyjął za cel możliwie jednoznaczne wskazanie czynności przez niego wykonywanych. Zgodnie z prawem polskim z 1997 r. aktywność banku została określona w dwóch podstawowych obszarach, obejmujących czynności bankowe i takie, które mogą być wykonywane również przez inne podmioty oraz w obszarze trzecim, w którym wyróżniono zadania bankowe niemające statusu czynności

⁶ W. L. Jaworski, *Banki, rynek, operacje, polityka*, Poltext, Warszawa 1997, s. 9. Podobne definicje zawarto w pracy: W. Jaworski i Z. Zawadzka (red.), *op. cit.*, s. 17–19.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ H. E. Büschgen, *Przedsiębiorstwo bankowe*, Poltext, Warszawa 1997, s. 23.

bankowych. Kompetencje zastrzeżone wyłącznie dla banków uniwersalnych to¹¹:

- przyjmowanie wkładów pieniężnych płatnych na żądanie lub z nadejściem oznaczonego terminu oraz prowadzenie rachunków tych wkładów,
- prowadzenie innych rachunków bankowych,
- udzielanie kredytów,
- udzielanie i potwierdzanie gwarancji oraz otwieranie i potwierdzanie akredytyw,
- emitowanie bankowych papierów wartościowych,
- przeprowadzanie bankowych rozliczeń pieniężnych,
- wydawanie instrumentu pieniądza elektronicznego,
- wykonywanie innych czynności przewidzianych ustawą wyłącznie dla banku w odrębnych ustawach.

Czynnościami bankowymi są także te, o ile są wykonywane przez banki:

- udzielanie pożyczek pieniężnych,
- operacje czekowe i wekslowe oraz operacje, których przedmiotem są w-ranty,
- wydawanie kart płatniczych oraz wykonywanie operacji przy ich uży-ciu¹²,
- terminowe operacje finansowe,
- nabywanie i zbywanie wierzytelności pieniężnych,
- przechowywanie przedmiotów i papierów wartościowych oraz udostępnianie skrytek sejfowych,
- prowadzenie skupu i sprzedaży wartości dewizowych,
- udzielanie i potwierdzanie poręczeń,
- wykonywanie czynności zleconych związanych z emisją papierów war-tościowych,
- pośrednictwo w dokonywaniu przekazów pieniężnych oraz rozliczeń w obrocie dewizowym.

Pozostała grupa zadań, niemająca statusu czynności bankowych to:

- obejmowanie lub nabywanie akcji lub praw z akcji, udziałów innej osoby prawnej lub jednostek uczestnictwa w funduszach inwestycyjnych,
- zaciąganie zobowiązań związanych z emisją papierów wartościowych,

¹¹ Art. 5–6 Ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. *Prawo Bankowe*, DzU 2002, nr 72, poz. 665.

¹² Na mocy ustawy z 2001 rozszerzono katalog czynności bankowych o wydawanie, rozli-czanie i umarzanie pieniądza elektronicznego. Pieniądz elektroniczny w ramach powyższej ustawy zdefiniowano jako: wartość pieniężną stanowiącą elektroniczny odpowiednik znaków pieniężnych, która spełnia jednocześnie następujące warunki: jest przechowywana w elektronicznych nośnikach informacji; jest wydawana do dyspozycji na podstawie umowy w zamian za środki pieniężne o nominalnej wartości nie mniejszej niż ta wartość; jest przyjmowana jako środek płatniczy przez przedsiębiorców innych niż wydający ją do dyspozycji. *Ustawa z dnia 23 sierpnia 2001 r. o zmia-nie ustawy – Prawo bankowe oraz o zmianie innych ustaw*, DzU 2001, nr 111, poz. 1195.

- dokonywanie obrotu papierami wartościowymi,
- dokonywanie na warunkach uzgodnionych z dłużnikiem zamiany wierzytelności na składniki majątku dłużnika,
- nabywanie i zbywanie nieruchomości,
- świadczenie usług konsultacyjno-doradczych w sprawach finansowych,
- świadczenie usług certyfikacyjnych w rozumieniu przepisów o podpisie elektronicznym, z wyłączeniem wydawania certyfikatów kwalifikowanych wykorzystywanych przez banki w czynnościach, których są stronami,
- wykonywanie innych usług finansowych.

4. DEFINICJE FUNKCJONALNE BANKU

Definicja banku w **perspektywie mikroekonomicznej** (punkt widzenia klientów), zdaniem Büschgena, zawiera określenie go przez wskazanie operacji w ujęciu bilansowym oraz operacji prezentowanych z perspektywy klientów. Przedsiębiorstwo bankowe zaciąga i udziela kredytu, świadczy usługi w obrocie pieniężnym, kredytowym i kapitałowym oraz oferuje inne usługi. Wyróżnienie tych czynności dokonane zostało zgodnie z podziałem bilansowym i jest właściwe dla banku uniwersalnego¹³. Do obszarów działania banków wyróżnionych z punktu widzenia klientów Büschgen zalicza: usługi związane z dokonywaniem płatności i obiegiem pieniężnym, związane z finansowaniem, z lokatami pieniężnymi i inwestycjami kapitałowymi¹⁴.

Analizując funkcje banku z punktu widzenia klientów inny autor – E. Bogacka-Kisiel eksponuje również wykonywaną przez nie funkcję monetarną, którą określa jako „zdolność (w sensie normatywnym i ekonomicznym) (...) do wpuszczania do obiegu instrumentów dłużnych (depozytów), które mogą spełniać funkcje środka płatniczego”¹⁵.

Natomiast pojęcie banku w **makroekonomicznej** perspektywie akcentuje rolę banków w społecznym podziale pracy w gospodarce¹⁶. Definicja banku uwzględniająca ogólnogospodarczy punkt widzenia określa banki, jako podmioty „dokonujące akumulacji i dystrybucji kapitału pieniężnego, (...) będące także

¹³ Zwolennikami takiego podejścia są również W. L. J a w o r s k i, *op. cit.*, s. 10. Podobne definicje zawarto w pracy: W. J a w o r s k i i Z. Z a w a d z k a (red.), *op. cit.*, s. 23.

¹⁴ H. E. B ü s c h g e n, *op. cit.*, s. 24.

¹⁵ E. B o g a c k a - K i s i e l, *Usługi i procedury bankowe*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2000, s. 16.

¹⁶ Rola banku w społecznym podziale pracy jest rozumiana przez Monikę Marcinkowską w węższym ujęciu, jako przejmowanie od przedsiębiorstw i gospodarstw domowych i innych podmiotów czynności z zakresu gospodarki finansowej. M. M a r c i n k o w s k a, *Ocena działalności instytucji finansowych*, Difin, Warszawa 2007, s. 22.

„pośrednikami” dokonującymi dzięki „transformacji wielkości, terminu i ryzyka” (...) uzgodnienia struktur podaży i popytu”¹⁷.

A zatem w perspektywie makroekonomicznej podkreśla się rolę banków, jako pośredników finansowych, świadczących usługi związane z przyjmowaniem lub udostępnianiem środków pieniężnych, będące podmiotami akumulującymi i dystrybuującymi kapitał pieniężny. Banki są uważane za pośredników, którzy dzięki transformacji wielkości, terminu i ryzyka doprowadzają do ustalenia proporcji między popytem i podażą środków pieniężnych. W skali makro ponadto zwraca się uwagę na ich aktywność w dziedzinie koncentracji, transformacji i alokacji zdywersyfikowanych, rozproszonych oszczędności, na wiele kredytów i pożyczek, często o dużej wartości. Jedną z podstawowych zasad działania banku, którą jest transformacja¹⁸ dokonuje się dzięki możliwości: prolongaty wkładów, zasady „osadzania” wkładów krótkoterminowych, niepodejmowania ich w oznaczonym terminie, substytucji wkładów (zamiany na inne), likwidacji części aktywów przed terminem, rozłożenia ryzyka na wiele podmiotów, zewnętrznego zabezpieczenia w postaci refinansowania przez bank centralny, istnienia rynku pieniężnego (międzybankowego) oraz funduszy gwarancyjnych. Ponadto banki w gospodarce uczestniczą w procesie kreacji pieniądza, który jest dokonywany poprzez powiększanie akcji kredytowej, a także kupno walut obcych. Dopełnieniem tych funkcji jest występowanie banków, wykorzystywanych instrumentalnie w ramach realizacji polityki gospodarczej kraju, zwłaszcza poprzez oddziaływanie na podaż pieniądza. Nie można również zapominać o bankach występujących w roli dawcy kapitału na rynku pieniężnym i kapitałowym. Ponadto banki stanowią liczącą się w wielu dziedzinach sponsora. Uwagi te można zamknąć stwierdzeniem, że w praktyce banki realizują także pozaekonomiczną funkcję, w postaci inicjowania postępu poprzez inspirowanie i motywowanie do podejmowania nowych rozwiązań z dziedziny: komputeryzacji, informatyki, czy przesyłania danych. Wyżej wymienione funkcje banków pozwalają również uznać je za kreatorów wzrostu społeczno-gospodarczego.

Funkcje banku są odzwierciedleniem realizowanych przez niego celów. W nauce bankowości, podkreślając, że bank komercyjny jest systemem celowo zorientowanym stosowana jest koncepcja tzw. magicznego trójkąta, którego wierzchołkami są kategorie ekonomiczne, takie jak: bezpieczeństwo, płynność finansowa i rentowność. Występujący w tym przypadku problem dotyczy harmonijnego powiązania tych celów¹⁹. Warto zauważyć dualność roli banków,

¹⁷ W. L. Jaworski, *op. cit.*, s. 9. Podobne definicje zawarto w pracy: W. Jaworski i Z. Zawadzka (red.), *op. cit.*, s. 17–19.

¹⁸ Zob. także Z. Krzyżkiewicz, *Podręcznik do nauki bankowości*, Biblioteka Menedżera i Bankowca, Warszawa 1996, s. 36–38.

¹⁹ D. Korenik, *O roli służebnej banków komercyjnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2009, s. 12–14.

mając na uwadze, że powinny stanowić system dynamiczny, dostosowujący się do zmian otoczenia, w kontekście między innymi kryzysu finansowego i obawy przed utratą zaufania ze strony klientów. Z jednej strony banki występują, jako przedsiębiorstwa komercyjne (działające w interesie własnym i akcjonariuszy, poszukujące racjonalności ekonomicznej), ale z drugiej należy pamiętać o wypełnianiu przez nie roli służebnej, w sferze moralno-etycznej, co determinuje ich pracę na rzecz dobrobytu społecznego. Według D. Korenik zadania banku na rzecz wzrostu dobrobytu mają polegać na: maksymalizacji oszczędności gospodarstw domowych i przedsiębiorstw, zarządzaniu ryzykiem, alokacji oszczędności krajowych i zagranicznych w inwestycje, monitorowaniu ładu korporacyjnego. Stąd banki powinny kierować się nie tylko racjonalnymi przesłankami, ale także solidarnością i aspektem moralnym²⁰.

Podsumowując istotne elementy składające się na definicję banku można zauważyć, że jest to instytucja wielowymiarowa, ewoluująca w czasie. Jej określenie funkcjonuje w różnych wymiarach: prawnym, ekonomicznym, organizacyjnym i społecznym. Poniżej w tab. 1 i 2 przedstawiono podsumowanie prezentowanych definicji banku, podkreślając istotną pozycję definicji opisujących bank poprzez odwołanie się do wykonywanych przez niego funkcji. Na podstawie informacji zawartych w tab. 1 można zauważyć, że bank był określany jako: przedsiębiorstwo, organizacja zatrudniająca pracowników, sieć stosunków transakcyjnych, osoba prawna. Porównanie prowadzi do wniosku, że pomimo dużego zróżnicowania w sposobach definiowania, zazwyczaj bank jest traktowany jako specyficzna forma przedsiębiorstwa. Niewątpliwie duże znaczenie w tych definicjach mają cechy konstytutywne banku, wynikające z regulacji prawnych.

Bardzo często bank jest definiowany poprzez wymienienie obszarów jego działalności. W tym przypadku zazwyczaj rola banku jest utożsamiana z jego aktywnością w skali makro i mikroekonomicznej. Przy czym główną sferą działania banku wobec klienta jest pełnienie roli pośrednika, wykonującego zlecone przez klientów operacje oraz łączącego posiadających nadwyżki środków pieniężnych z tymi, którzy ich potrzebują. Natomiast w skali makroekonomicznej zauważa się rolę banków w społecznym podziale pracy, udział w procesie kreacji pieniądza, transmisji impulsów monetarnych, realizowaniu polityki monetarnej i gospodarczej oraz inne. Można również zauważyć, że podział zadań między skalę makro i mikro pokrywa się w momencie dokonywania przez bank alokacji i transformacji środków oraz pełnienia funkcji pośrednika finansowego, które są dokonywane w obu tych perspektywach – zob. tab. 2.

²⁰ *Ibidem*, s. 14–17.

Tabela 1

Zestawienie porównawcze prezentowanych definicji banku

Definicja	Forma	Rodzaj aktywności	Relacje wobec prawa	Cechy szczególne
F. Wiliński 1922	Przedsiębiorstwo	Interes pieniężny, kredytowy, lub pokrewny	Spółka akcyjna	Duży zakład
Definicja tradycyjna	Przedsiębiorstwo usługowe	Udziała kredytów i zdobywa środki potrzebne na ich sfinansowanie	–	–
W. L. Jaworski	Organizacja zatrudniająca pracowników, Sieć stosunków transakcyjnych	Zorientowany na realizację celu	–	System socjotechniczny powiązany z otoczeniem
Ustawa 1989	Jednostka organizacyjna	Gromadzenie środków pieniężnych, udzielenie kredytów pożyczek pieniężnych, prowadzenie rozliczeń pieniężnych	Działalność na podstawie ustawy i statutów; Posiada osobowość prawną	Samodzielny, samofinansujący się
Ustawa 1997	Osoba prawna	Wykonuje czynności bankowe	Utworzony zgodnie z przepisami ustaw; Działalność na podstawie zezwoleń	Zarządza środkami powierzonymi, pod tytułem zwrotnym

Źródło: F. Wiliński, *Bank i jego organizacja*, Książnica Polska Tow. Nauczycieli Szkół Wyższych, Lwów–Warszawa 1922, s. 5; W. Jaworski i Z. Zawadzka (red.), *Bankowość. Podręcznik akademicki*, Poltext, Warszawa 2002, s. 17–19, *Ustawa z dnia 31 stycznia 1989 r. Prawo Bankowe*, DzU 1989, nr 4, poz. 21; *Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo Bankowe*, DzU 2002, nr 72, poz. 665.

Tabela 2

Zestawienie porównawcze definicji banku, odwołujących się do jego funkcji

Funkcje banku w układzie mikroekonomicznym	
H. E. Büschgen	Operacje w ujęciu bilansowym, prezentowane z perspektywy klientów (płatności, finansowanie, lokaty, inwestycje)
E. Bogacka-Kisiel	Funkcja monetarna
P. S. Rose	Pośrednik Płatnik Gwarant Agenta
W. L. Jaworski	Pośrednik finansowy
Funkcje banku w układzie makroekonomicznym	
P.S. Rose	Polityczna – realizator polityki rządu w obszarze kształtowania wzrostu gospodarczego
W. L. Jaworski	Kreacja pieniądza Udział w społecznym podziale pracy Alokacja i transformacja środków (transformacja informacji, ilości, wielkości strumieni, terminu, ryzyka)
Z. Dobosiewicz	Koncentracja kapitałów Transformacja pieniądza Realizacja rozliczeń finansowych
D. Korenik	Przedsiębiorstwa komercyjne aktywne na rzecz dobrobytu społecznego

Źródło: H. E. Büschgen, *Przedsiębiorstwo bankowe*, Poltext, Warszawa 1997, s. 24; E. Bogacka-Kisiel, *Usługi i procedury bankowe*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2000, s.16; W. Jaworski i Z. Zawadzka (red.), *Bankowość. Podręcznik akademicki*, Poltext, Warszawa 2002, s. 17–19; P. S. Rose, *Zarządzanie bankiem komercyjnym. Wytwarzanie i sprzedaż usług finansowych*, ZBP, Warszawa 1997, s. 9; Z. Dobosiewicz, *Podstawy bankowości*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000, s. 32; D. Korenik, *O roli służebnej banków komercyjnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2009, s. 12–15.

5. POJĘCIE INSTYTUCJI FINANSOWEJ I KREDYTOWEJ

Definiując bank nie można nie odwołać się do rozwiązań na szczeblu wspólnotowym. W oparciu o dyrektywy unijne wskazuje się na występowanie instytucji kredytowych i finansowych, wykonujących podobne czynności.

Pojęcie instytucji kredytowej jest ważnym elementem europejskiego prawa bankowego, w tym także prawa w Polsce. Przedstawiając to pojęcie można zauważyć charakteryzujący je brak precyzji legislacyjnych, a także pojawianie się niejasności. Jeden z problemów stanowi odróżnienie instytucji kredytowej od

finansowej. Zgodnie z pierwszą dyrektywą bankową²¹ instytucja kredytowa to instytucja, której działalność polega na przyjmowaniu depozytów oraz innych funduszy pod tytułem zwrotnym oraz udzielanie kredytów na własny rachunek. W drugiej dyrektywie bankowej²² dodano do tej definicji zastrzeżenie, że tylko instytucje kredytowe mogą prowadzić wskazaną w tej dyrektywie działalność. W dyrektywie nr 2000/28 rozszerzono pojęcie instytucji kredytowej na instytucję pieniądza elektronicznego²³. Instytucję kredytową (*credit institution*) można określić jako podmiot gospodarczy, którego podstawowa działalność polega na przyjmowaniu wkładów lub innych zwrotnych środków oraz na udzielaniu kredytów na własny rachunek. Instytucjami kredytowymi są przede wszystkim banki depozytowo-kredytowe²⁴.

Instytucja finansowa (*financial institution*) jest przedsiębiorstwem świadczącym jedną lub kilka usług wymienionych w aneksie do II dyrektywy bankowej za wyjątkiem przyjmowania depozytów i innych podlegających zwrotowi funduszy pochodzących od ludności. Na tej podstawie należałoby wnioskować, że nie należy instytucji finansowej utożsamiać z instytucją kredytową. Za podstawową cechę odróżniającą instytucję kredytową od instytucji finansowej uznaje się przyznanie tej pierwszej prawa do przyjmowania zwrotnych depozytów i udzielania w oparciu o nie kredytów. Oznacza to, że instytucje finansowe niebędące instytucjami kredytowymi mogą gromadzić środki pieniężne od ludności, ale w celach inwestycyjnych (tzn. zgromadzone środki nie mogą stanowić podstawy do udzielania kredytu), mogą także udzielać kredytów w oparciu o środki niebędące zwrotnymi depozytami (np. firmy kredytujące sprzedaż ratalną).

Problem definicyjny polega na tym, że w literaturze²⁵ oraz regulacjach prawnych²⁶ instytucja kredytowa jest szczególnym rodzajem szerszej kategorii,

²¹ 77/780/EEC – First Council Directive of 12 December on the coordination of the laws, regulations and administrative provisions relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions, O.J. nr L322, 17.12.1977.

²² 89/299/EEC – Second Council Directive of 18 December 1989 on the coordination of the laws regulations and administrative provisions relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions and amending Directive 77/780/EEC, O.J. nr L 386, 30.12.1989.

²³ Directive 2000/12/EC of the European Parliament and the Council of 20 March 2000 relating to taking up and pursuit of the business of credit institutions, O. J. nr L 126, 26.05.2000.

²⁴ L. Oręziak, *Rynek finansowy Unii Europejskiej*, Biblioteka Menedżera i Bankowca, Warszawa 1999, s. 64, 88, 178.

²⁵ Instytucje finansowe zdaniem L. Oręziak obejmują dwie grupy pośredników finansowych: instytucje przyjmujące depozyty, do których należą przede wszystkim banki, inaczej instytucje tworzące pieniądź i pozostałe instytucje, rozdzielające jedynie uprzednio ulokowane oszczędności. Przyjęte depozyty traktowane są jako pieniądź, z możliwością wykorzystywania do dokonywania płatności, dlatego też instytucjom przyjmującym depozyty władze monetarne poświęcają szczególną uwagę. Ponadto zwiększanie poziomu depozytów powoduje wzrost podaży pieniądza, co ma określone konsekwencje dla stabilności cen w gospodarce. Ważny problem stanowią także dla całego rynku konsekwencje upadku tych instytucji, oraz niepewność środków pieniężnych uzależnionych od woli klientów. Specyfika pozostałych instytucji finansowych charakteryzuje się mniej-

którą stanowi instytucja finansowa. Można zauważyć, że prawodawca wspólnotowy wyróżnia instytucje finansowe w szerszym i węższym sensie. W szerszym ujęciu instytucja finansowa jest pojmowana jako podmiot świadczący usługi finansowe na zasadach rynkowych, co wskazuje, że instytucją finansową jest instytucja kredytowa, inwestycyjna, ubezpieczeniowa. W ujęciu wąskim instytucją finansową jest każdy podmiot świadczący usługi finansowe na zasadach rynkowych, który jednocześnie nie jest instytucją kredytową, inwestycyjną lub ubezpieczeniową i który świadczy usługi finansowe objęte zasadą wzajemnego uznawania²⁷.

Jako egzemplifikację tej dyskusji można wskazać np., że w słowniku finansów i bankowości, będącym tłumaczeniem słownika angielskiego, zdefiniowano bank jako instytucję komercyjną, przyjmującą depozyty i udzielającą kredyty, realizującą płatności w imieniu swoich klientów. Ponadto zwrócono uwagę, że banki „w ostatnich latach dywersyfikują zakres swojego działania, świadcząc coraz szerszy zakres usług finansowych”²⁸. Tymczasem w słowniku ekonomii, pochodzącym z tego samego źródła bank jest już określany jako „instytucja finansowa, której działalność polega na zaciąganiu i udzielaniu pożyczek”²⁹.

Podsumowując, pojednawczo można skonstatować, że w systemie finansowym wyróżnia się różne rodzaje instytucji finansowych. Podział na ich poszczególne rodzaje stopniowo traci na ostrości w kontekście despecjalizacji, co wyraża się we wzajemnym przejmowaniu funkcji i produktów oraz tworzeniu powiązań między nimi.

szą niepewnością, a ich funkcjonowanie ma charakter bardziej regularny i przewidywalny. L. Oręziak, *op. cit.*, s. 15–16. Zob. także B. Pietrzak, Z. Polański (red.), *System finansowy w Polsce, Lata dziewięćdziesiąte*, PWN, Warszawa 1997, s. 17–18; W. Dębski, *Rynek finansowy i jego mechanizmy. Podstawy teorii i praktyki*, PWN, Warszawa 2002, s. 15.

²⁶ E. Fojcik-Mastalska podkreśla, że w art. 12 ustawy o działach administracji rządowej, w dziale „instytucje finansowe” są wymienione sprawy banków, zakładów ubezpieczeń, funduszy powierniczych i innych instytucji finansowych. *Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej*, DzU 1999, nr 82, poz. 928, ze zm; E. Fojcik-Mastalska, *Instytucja finansowa i instytucja kredytowa w projekcie nowelizacji Prawa bankowego*, „Prawo Bankowe” 2001, nr 5, s. 22, Cyt. za: F. Grzegorzczak, *Pojęcie instytucji kredytowej w świetle polskiego prawa*, „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej”, nr 690, Kraków 2005, s. 86. W kodeksie spółek handlowych art. 4. pkt. 7 (*Ustawa z 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych*, DzU 2000, nr 94, poz. 1037) do instytucji finansowych zaliczono: banki, fundusze inwestycyjne, towarzystwa funduszy inwestycyjnych lub powierniczych, towarzystwa emerytalne, fundusze emerytalne i domy maklerskie. *Ibidem*.

²⁷ F. Grzegorzczak, *op. cit.*, s. 86.

²⁸ *Słownik finansów i bankowości*, PWN, Warszawa 2008, s. 23–24.

²⁹ *Słownik ekonomii*, PWN, Warszawa 2008, s. 18.

6. ROLA BANKÓW JAKO KANAŁÓW DYSTRYBUCJI PRODUKTÓW UBEZPIECZENIOWYCH

Zabiegając o pozyskanie nowych klientów i dostarczenie dotychczasowym usług coraz lepiej spełniających ich oczekiwania, a także licząc na wymierne i niewymierne korzyści, lepsze wykorzystanie sieci placówek bankowych oraz wzrost zysków, banki rozpoczęły współpracę z sektorem ubezpieczeniowym. W rezultacie tej współpracy klienci uzyskują korzyści w postaci dostępu do kilku produktów jednocześnie oraz możliwość pozyskania połączonych produktów po niższych cenach niż w przypadku nabywania ich oddzielnie³⁰.

Wyjaśniając czynniki warunkujące decyzje banków dotyczące współpracy z sektorem ubezpieczeń życiowych powoływano się m. in. na: zmiany demograficzne, czy tendencje rozwojowe sektora ubezpieczeniowego. W ramach czynników demograficznych zwracano uwagę na: wzrost populacji, starzenie się społeczeństwa, pragnienie zachowania poprzednich standardów życiowych po przejściu na emeryturę. Istotne znaczenie dla zakupu ubezpieczenia na życie ma także zaufanie społeczne do publicznych systemów zabezpieczeń emerytalnych, które nie gwarantują w pełni satysfakcjonującej stabilizacji finansowej po przejściu na emeryturę.

Do przyczyn współpracy należą także regulacje prawne, obejmujące trzy podstawowe sfery: świadczenia produktów, ich dystrybucji oraz przenikania kapitałowego. W większości krajów regulacje prawne wprowadzały zasadę rozdzielności usług bankowych i ubezpieczeniowych³¹. Unia Europejska również stała na stanowisku utrzymywania takiej odrębności³². Polskie prawo podobnie jak światowe ustawodawstwo uznało rozłączność realizacji usług bankowych i ubezpieczeniowych. Jednakże ograniczenie w czynnościach nie dotyczy dystrybucji usług ubezpieczeniowych przez innych pośredników finansowych.

W ramach analizy produktów finansowych zauważono, że ubezpieczenia, a zwłaszcza ubezpieczenia na życie, generują potencjalny, wysoki zysk połączony ze stosunkowo niskim ryzykiem. Stąd bardziej popularnym produktem współpracy są ubezpieczenia na życie, chociaż banki proponują także produkty ubezpieczeń majątkowych i samochodowych. Krajami, które w roku 2007 miały największy udział banków w dystrybucji ubezpieczeń były: Portugalia (87,3%), Luksemburg (79,7%), Hiszpania (63,2%) oraz Francja (62,0%)³³. Po-

³⁰ I. D. Czechowska, *Etyka w bankowości w odniesieniu do współpracy z sektorem ubezpieczeniowym*, materiały w druku.

³¹ I. D. Czechowska, *Procesy integracji sektora bankowego i ubezpieczeniowego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2004, s. 167.

³² *Ibidem*.

³³ *Polski rynek ubezpieczeniowy. Polish Insurance Market 2004–2008*, GUS, Warszawa 2009, s. 101.

ziom *bancassurance* w Polsce w tym czasie był stosunkowo niski, jednak z roku na rok wykazywał tendencję wzrostu – zob. tab. 3 i 4.

Tabela 3

Kanały dystrybucji ubezpieczeń na życie ogółem – składka przypisana brutto

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008
	w tys. zł			
Ogółem	15 323 526	21 108 627	25 509 426	38 985 973
Sprzedaż bezpośrednia	5 170 149	5 951 766	6 973 392	8 943 846
Przez pracowników	5 170 111	5 951 719	6 973 096	8 942 642
Przez Internet	38	47	62	42
Przez telefon	–	–	233	1 163
Agenci ubezpieczeniowi	8 319 399	1 254 550	16 913 241	28 247 084
Osoby fizyczne	3 788 369	4 881 136	5 335 400	4 128 973
Osoby prawne	4 495 054	7 610 963	10 424 294	23 451 986
– banki	2 205 800	4 300 760	5 967 947	17 405 226
– SKOK	–	25 783	52 957	50 934
– pozostałe osoby prawne	2 289 255	3 284 420	4 403 391	5 995 828
Podmioty bez osobowości prawnej	35 976	50 401	1 153 547	666 125
Brokerzy ubezpieczeniowi i reasekuracyjni	632 305	728 424	616 423	610 699
Osoby fizyczne	143 290	199 501	120 460	108 485
Osoby prawne	489 014	528 923	495 964	502 214
Inne kanały dystrybucji	1 201 674	1 885 936	1 006 370	1 184 344

Źródło: *Polski rynek ubezpieczeniowy. Polish Insurance Market 2004–2008*, GUS, Warszawa 2009, s. 184.

W okresie 2005–2008 widoczna była tendencja wzrostu wykorzystania kanału bankowego w celu dystrybucji polis ubezpieczeniowych, zwłaszcza w odniesieniu do ubezpieczeń na życie. O tej tendencji zadecydowała perspektywa obniżenia kosztów akwizycji, bardzo ważnych z punktu widzenia towarzystwa ubezpieczeniowego. Pomimo wykorzystywania bezpośrednich kanałów dystrybucji, opartych na sprzedaży przez etatowych pracowników zakładów ubezpieczeń a także poprzez Internet czy za pomocą kontaktu telefonicznego, popularna jest dystrybucja pośrednia realizowana przez agentów, brokerów a także banki. Pierwszym zakładem ubezpieczeń, który zastosował *bancassurance* w Polsce było Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie i Reasekuracji Amplico Life SA, współpracujące z bankiem Pekao SA, a następnie Commercial Union SA, powiązane z WBK SA.

Tabela 4

Struktura kanałów dystrybucji ubezpieczeń na życie ogółem – składka przypisana brutto (w %)

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008
Ogółem	100	100	100	100
Sprzedaż bezpośrednia	33,74	28,20	27,34	22,94
Przez pracowników	33,74	28,20	27,34	22,94
Przez Internet	0,00	0,00	0,00	0,00
Przez telefon	–	–	0,00	0,00
Agenci ubezpieczeniowi	54,29	5,94	66,30	72,45
Osoby fizyczne	24,72	23,12	20,92	10,59
Osoby prawne	29,33	36,06	40,86	60,15
– banki	14,39	20,37	23,40	44,64
– SKOK	–	0,12	0,21	0,13
– pozostałe osoby prawne	14,94	15,56	17,26	15,38
Podmioty bez osobowości prawnej	0,23	0,24	4,52	1,71
Brokerzy ubezpieczeniowi i reasekuracyjni	4,13	3,45	2,42	1,57
Osoby fizyczne	0,94	0,95	0,47	0,28
Osoby prawne	3,19	2,51	1,94	1,29
Inne kanały dystrybucji	7,84	8,93	3,95	3,04

Źródło: obliczenia własne na podstawie *Polski rynek ubezpieczeniowy. Polish Insurance Market 2004–2008*, GUS, Warszawa 2009, s. 184.

Analizując strukturę kanałów dystrybucji ubezpieczeń na życie pod względem składki przypisanej brutto można zauważyć, że agenci ubezpieczeniowi stanowią najważniejszy kanał, wśród nich dominują osoby prawne, spośród których najbardziej aktywne są banki. Obserwuje się stałą tendencję w dynamice wzrostu znaczenia tego kanału. Sprzedaż produktów ubezpieczeniowych kanałem bankowym bardzo dynamicznie rozwinęła się w roku 2008. Taka sytuacja oznacza, że powyższa strategia dystrybucji jest coraz bardziej korzystna dla obojga partnerów. Daje bankom przede wszystkim dodatkowe korzyści finansowe oraz zabezpieczenie w postaci transferu części ryzyka na ubezpieczyciela. Natomiast dla firm ubezpieczeniowych powoduje zwiększony przypis składki ubezpieczeniowej, niższe koszty dystrybucji oraz pozyskanie dzięki bazom banków nowych klientów. Dystrybucja produktów ubezpieczeniowych kanałem bankowym umożliwia również obu partnerom dostarczanie produktów w optymalny sposób, czyli w odpowiedniej formie i we właściwym miejscu, a także po dogodnej dla klienta cenie, zgodnie z wieloma współczesnymi opracowaniami

z teorii marketingu gdzie dystrybucja jest traktowana jako synonim komfortu zakupu dla klienta³⁴.

7. PODSUMOWANIE

W ciągu ostatnich lat systematycznie rośnie rola banków jako kanałów dystrybucji produktów ubezpieczeniowych, a zatem coraz większego znaczenia nabierają procesy konwergencji między tymi sektorami. Zmienia się charakter i jakość produktów ubezpieczeniowych oferowanych przez banki. Również pojęcie banku ewoluuje w czasie. Obecnie bank przestaje być traktowany jedynie jako przedsiębiorstwo nastawione na maksymalizację zysku, czy powiększanie wartości firmy. Liczy się także to, że jest instytucją zaufania społecznego. Dlatego na zakończenie warto wskazać, że wyłaniają się nowe obszary badań dotyczące przyszłych kierunków badań. Wyzwaniem na przykład stanowi zbudowanie takiej strategii dystrybucji, która stwarzałaby dogodny z punktu widzenia klienta sposób zakupu, ponieważ rynek finansowy przekształca się z rynku podaży w rynek popytu i sposób oraz jakość zaspakajania potrzeb klienta jest coraz częściej analizowany z uwzględnieniem etycznej strony produktu a nie tylko korzyści dla profesjonalnych pośredników na rynku usług bankowo-ubezpieczeniowych.

BIBLIOGRAFIA

- 1) 77/780/EEC – First Council Directive of 12 December on the coordination of the laws, regulations and administrative provisions relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions, O.J. nr L322, 17.12.1977.
- 2) 89/299/EEC – Second Council Directive of 18 December 1989 on the coordination of the laws regulations and administrative provisions relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions and amending Directive 77/780/EEC, O.J. nr L 386, 30.12.1989.
- 3) Bogacka-Kisiel E., *Usługi i procedury bankowe*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2000.
- 4) Büschgen H. E., *Przedsiębiorstwo bankowe*, Poltext, Warszawa 1997.
- 5) Czechowska I. D., *Etyka w bankowości w odniesieniu do współpracy z sektorem ubezpieczeniowym*, materiały w druku.
- 6) Czechowska I. D., *Procesy integracji sektora bankowego i ubezpieczeniowego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2004.
- 7) Dębski W., *Rynek finansowy i jego mechanizmy. Podstawy teorii i praktyki*, PWN, Warszawa 2002.
- 8) Directive 2000/12/EC of the European Parliament and the Council of 20 March 2000 relating to taking up and pursuit of the business of credit institutions, O. J. nr L 126, 26.05.2000.
- 9) Dobosiewicz Z., *Podstawy bankowości*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.

³⁴ Ł. Dwojak, *Ewolucja strategii dystrybucji na rynku usług bankowych*, „Bank i Kredyt” 2006, nr 1, s. 35.

- 10) Dwojak Ł., *Ewolucja strategii dystrybucji na rynku usług bankowych*, „Bank i Kredyt” 2006, nr 1.
- 11) Fojcik-Mastalska E., *Instytucja finansowa i instytucja kredytowa w projekcie nowelizacji Prawa bankowego*, „Prawo Bankowe” 2001, nr 5.
- 12) Grzegorzczak F., *Pojęcie instytucji kredytowej w świetle polskiego prawa*, „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej”, nr 690, Kraków 2005.
- 13) Jaworski W. L., *Banki, rynek, operacje, polityka*, Poltext, Warszawa 1997.
- 14) Jaworski W. i Zawadzka Z. (red.), *Bankowość. Podręcznik akademicki*, Poltext, Warszawa 2002.
- 15) Korenik D., *O roli służebnej banków komercyjnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2009.
- 16) Krzyżkiewicz Z., *Podręcznik do nauki bankowości*, Biblioteka Menedżera i Bankowca, Warszawa 1996.
- 17) *Leksykon finansowo-bankowy*, PWE, Warszawa 1991.
- 18) Marcinkowska M., *Ocena działalności instytucji finansowych*, Difin, Warszawa 2007.
- 19) Narożny T., *Prawo bankowe*, WSB, Poznań 1998.
- 20) Oręziak L., *Rynek finansowy Unii Europejskiej*, Biblioteka Menedżera i Bankowca, Warszawa 1999.
- 21) Pietrzak B., Polański Z. (red.), *System finansowy w Polsce, Lata dziewięćdziesiąte*, PWN, Warszawa 1997.
- 22) *Polski rynek ubezpieczeniowy. Polish Insurance Market 2004–2008*, GUS, Warszawa 2009.
- 23) Rose P. S., *Zarządzanie bankiem komercyjnym. Wytwarzanie i sprzedaż usług finansowych*, ZBP, Warszawa 1997.
- 24) *Słownik ekonomii*, PWN, Warszawa 2008.
- 25) *Słownik finansów i bankowości*, PWN, Warszawa 2008.
- 26) *Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych*, DzU 2000, nr 94, poz. 1037.
- 27) *Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo Bankowe*, DzU 2002, nr 72, poz. 665.
- 28) *Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo Bankowe*, DzU 2002, nr 72, poz. 665.
- 29) *Ustawa z dnia 31 stycznia 1989 r. Prawo Bankowe*, DzU 1989, nr 4, poz. 21.
- 30) *Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej*, DzU 1999, nr 82, poz. 928, ze zm.
- 31) *Ustawa z dnia 23 sierpnia 2001 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz o zmianie innych ustaw*, DzU 2001, nr 111, poz. 1195.
- 32) Wiliński F., *Bank i jego organizacja*, Książnica Polska Tow. Nauczycieli Szkół Wyższych, Lwów–Warszawa 1922.

Iwona D. Czechowska

A REVIEW DEFINITIONS OF A BANK CONSTITUTING AN ACTIVE CHANNEL OF INSURANCE PRODUCTS DISTRIBUTION

The article presents different bank definitions, changing in time, considering the following aspects: legal, social, organizational and the one connected to its functions. Bank works as a company and is oriented on a profit maximalisation. It is also an institution of social trust. It has different roles on the financial market in micro- and macroscale. According to bancassurance it occurs as a channel of insurance products distribution. In this field its activity grows systematically.

Key words: bank, definitions, functions, distribution channel.